

ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN THEO HƯỚNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC VÀ PHẨM CHẤT HỌC SINH

RENEW TEACHING METHOD OF CIVICS SUBJECT IN THE DIRECTION OF LEARNER'S CAPACITY AND QUALITY DEVELOPMENT

NGUYỄN THỦY TIÊN^(*)

TÓM TẮT: *Đổi mới phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực, phẩm chất người học là yêu cầu cấp bách trong điều kiện hiện nay. Nhận thức được điều này, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã có quyết định đưa môn Giáo dục công dân vào kỳ thi tốt nghiệp phổ thông năm 2017. Đây là môn học được tích hợp nhiều kiến thức xã hội, pháp luật, đạo đức, mỹ học, triết học. Vì vậy, đổi mới phương pháp dạy học môn Giáo dục công dân sẽ góp phần ngăn chặn sự lệch lạc về đạo đức, phẩm chất, lối sống hiện đang gây ảnh hưởng tiêu cực đến sự phát triển phồn vinh và lành mạnh của xã hội hiện nay.*

Từ khóa: *phương pháp dạy học, phát triển năng lực, phẩm chất người học, giáo dục công dân.*

ABSTRACT: *Renew teaching method in the direction of learner's capacity and quality development is an urgent request in the present. Being aware of it, Ministry of Education has decided to have Civics subject brought to Final Entrance Exam since 2017. This subject is a combination of social, legal, moral, Aesthetics, philosophy items. Thus, renewing teaching method of Civics subject will contribute to prevent the deviation in morality, quality and lifestyle which are having negative impacts to the development, prosperity and healthiness of today's society.*

Key words: *teaching method, capacity development, learner's quality, Civics.*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Đổi mới phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực, phẩm chất người học là yêu cầu hết sức cấp bách trong điều kiện hiện nay. Nghị quyết Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương Khóa XI đã chỉ rõ: “*Chuyển mạnh quá trình giáo dục từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học*” [5, tr.120].

Để có vị trí và vị thế vững chắc trên trường quốc tế, chúng ta cần hội nhập về mọi mặt của đời sống xã hội, trước hết là hội nhập về giáo dục bởi đây là con đường ngắn nhất có thể thu hẹp khoảng cách về thời gian, không gian trong quá trình đi tắt đón đầu, thực hiện sự nghiệp đổi mới toàn diện đất nước và xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội.

Một trong những vấn đề hiện nay chúng ta cần quan tâm trong việc giáo dục

^(*) ThS. Trường Cao đẳng Sư phạm Thừa Thiên Huế, Email: baolam201111@gmail.com

học sinh là phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất của người học. Nếu như phát triển năng lực học sinh chính là phát triển khả năng tư duy, trình độ nhận thức, sự sáng tạo, logic trong việc xử lý mọi tình huống nhằm mang lại hiệu quả cao thì phát triển phẩm chất học sinh chính là phát huy yếu tố đạo đức, thẩm mỹ cho học sinh, giúp học sinh hình thành thế giới quan và nhân sinh quan sâu sắc, tinh tế và ngày càng tốt đẹp hơn. Vì vậy, đổi mới phương pháp dạy học có vai trò quan trọng trong việc đào tạo con người toàn diện, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Phương pháp dạy học hiện đại, hiệu quả là phải phát triển được đồng thời năng lực và phẩm chất của học sinh.

2. NỘI DUNG

2.1. Cơ sở lý luận và thực tiễn liên quan đến đổi mới phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực, phẩm chất người học

Trong những năm gần đây vấn đề đổi mới phương pháp dạy học đang được đội ngũ giáo viên quan tâm và tích cực thực hiện. Làm thế nào để thực hiện đổi mới thành công và mang lại những giá trị tích cực? Điều này đòi hỏi một sự nỗ lực cao từ đội ngũ giáo viên và ý thức đúng đắn từ phía học sinh. Nhận thức được tầm quan trọng và ý nghĩa của việc đổi mới phương pháp dạy học sẽ góp phần phát huy tính chủ động của người học. Khi mà khối lượng kiến thức ngày càng tăng, làm thế nào để người học có thể lĩnh hội và vận dụng được những tri thức ấy là một câu hỏi lớn đối với những người làm công tác giáo dục.

Theo Mác – Ăngghen, “*Giáo dục là sự thống nhất của sự hình thành tinh thần và*

thể chất của mỗi cá nhân trong xã hội. Giáo dục là một mặt không thể tách rời cuộc sống con người, của xã hội, nó là một hiện tượng đặc trưng của xã hội loài người” [3, tr.14]. Quá trình giáo dục cần có sự đầu tư và chú trọng ở nhiều mặt, nhiều khía cạnh thì mới có thể phát triển một con người toàn diện. Trong điều kiện mới, chúng ta đang nói nhiều đến một nền kinh tế tri thức, một nền kinh tế mà ở đó đòi hỏi con người phải sử dụng một lượng tri thức nhất định để góp phần tăng trưởng nền kinh tế. Muốn làm được điều này, con người cần phải trang bị những kiến thức cơ bản nhất, nhưng phải có tính toàn diện mới có thể đáp ứng yêu cầu hội nhập quốc tế. Nhà cách mạng dân chủ người Nga Secnusepxki cũng đã từng nói: “*Giáo dục là công việc vĩ đại nhất đối với con người. Không có giáo dục, con người vừa thô thiển, vừa khốn cùng và bất hạnh*” [1, tr.96]. Các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác – Lênin thì cho rằng: “*Muốn thay đổi những điều kiện xã hội phải có một chế độ giáo dục thích hợp*” [7, tr.92]. Trong mọi thời đại, giáo dục luôn giữ vai trò quan trọng, là động lực nền tảng cho sự phát triển kinh tế và xã hội, sự hưng thịnh của một quốc gia. Việt Nam trên con đường công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập quốc tế để không bị tụt hậu thì cần phải đổi mới giáo dục và đào tạo. Đây là một chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước. Nghị quyết số 29 - NQ/TW khẳng định: “*Giáo dục và đào tạo là quốc sách hàng đầu, là sự nghiệp của Đảng, Nhà nước và của toàn dân. Đầu tư cho giáo dục là đầu tư phát triển, được ưu tiên đi trước trong các chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế và xã hội*” [2]. Nghị quyết Hội nghị lần

thứ hai Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII cho rằng: *“Muốn tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa thắng lợi phải phát triển mạnh giáo dục và đào tạo, phát huy nguồn lực con người, yếu tố cơ bản của sự phát triển xã hội, tăng trưởng kinh tế nhanh và bền vững”* [4, tr.19]. Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) cũng đã nhấn mạnh: *“Giáo dục và đào tạo, có sứ mệnh nâng cao dân trí, phát triển nguồn nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, góp phần quan trọng phát triển đất nước, xây dựng nền văn hóa và con người Việt Nam”* [4, tr.77]. Tại đại hội lần thứ XII Đảng ta cũng đã đề ra một trong sáu nhiệm vụ trọng tâm cần thực hiện trong những năm tới đó là: *“Phát huy nhân tố con người trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, tập trung xây dựng con người về đạo đức, nhân cách, lối sống, trí tuệ và năng lực làm việc, xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh”* [6, tr.434].

Trước đây, phát triển năng lực người học nghĩa là người học được trang bị một khối lượng lớn kiến thức phổ thông từ sách vở. Nếu chỉ dừng lại ở việc cung cấp kiến thức kiểu hàn lâm thì nền giáo dục của chúng ta sẽ chỉ đào tạo lý thuyết suông, bởi thực tiễn cuộc sống luôn vận động và phát triển theo tính quy luật của nó, khi điều kiện hoàn cảnh, nhân tố tác động khác nhau thì phương pháp giáo dục cũng sẽ khác nhau. Trong xu thế hiện nay, chúng ta cần chú trọng đào tạo nghề, kỹ năng nghề để người học có sự chủ động khi tham gia vào quá trình hội nhập và phát triển đất nước cũng như có nhiều cơ hội lao động ở các nước phát triển. Do đó, quá trình đào tạo

cần có một lộ trình cụ thể, một chính sách hợp lý và rõ ràng; chú trọng giáo dục hiệu quả, gắn với nhu cầu của xã hội và phát triển theo hướng mở nhằm tạo điều kiện cho mọi đối tượng đều có thể học tập và học suốt đời; nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục. Phát triển giáo dục theo hướng nâng cao hiệu quả đầu tư, tránh tình trạng đầu tư nhiều nhưng hiệu quả mang lại thấp, không đáp ứng được yêu cầu đặt ra, gây nên sự lãng phí, thất thoát ngân sách của Nhà nước cũng như chất xám của con người.

Giáo dục là một hiện tượng xã hội đặc biệt, một quá trình có mục đích. Giáo viên phải là người chịu trách nhiệm về những hoạt động mà mình đề ra, học sinh là những chủ thể chủ động, tích cực và sáng tạo. Trong quá trình giáo dục, để đạt được mục đích cần phải có phương tiện để thực hiện. Phương tiện ở đây chính là phương pháp học mang lại hiệu quả cao nhất và phương pháp dạy học có thể phát huy được tính sáng tạo của người học đó là phương pháp tư duy phản biện. Với phương pháp tư duy phản biện, con người được tự do suy nghĩ, tự do hành động và tự do lựa chọn những quyết định nhưng trên cơ sở của sự suy luận được cân nhắc nhiều lần, chứ không phải thuần túy dựa trên niềm tin. Hiệu quả của việc sử dụng phương pháp phản biện là gợi cho học sinh sự suy tưởng, khơi dậy tiềm năng còn ẩn chứa bên trong con người, giáo viên phải trao cho học sinh điều gì đó để làm chứ không phải điều gì đó để học, học sinh không phải học vẹt mà cần phải tư duy, cần phải chú tâm ghi nhận kiến thức và phát hiện các mối liên hệ, không dừng lại ở việc ghi nhớ mà phải biết cách

xử lý thông tin và suy luận. Nói cách khác, người học cần có một môi trường để trải nghiệm trong quá trình học tập. Từ đó, dù sự truyền đạt của người thầy không hứng thú thì người học vẫn có thể tự tạo hứng thú cho bản thân và có thể tự suy luận để tìm ra biện pháp và phương hướng giải quyết mang lại hiệu quả cho quá trình học tập, đồng thời vận dụng để giải quyết các tình huống trong thực tiễn.

Đổi mới phương pháp dạy học để phát huy năng lực của học sinh phải bắt đầu từ giáo dục mầm non, bởi đây là đối tượng rất dễ tiếp nhận cái mới, nếu được hướng dẫn chu đáo ngay từ đầu sẽ tạo nên thói quen tốt và như thế ở các cấp học cao hơn các em sẽ dễ dàng tiếp nhận và thực hiện một cách thuần thục những phương pháp mà các em được rèn luyện ngay từ khi mới bắt đầu học cách tiếp cận thế giới sự vật xung quanh. Quá trình hội nhập để phát triển sẽ tạo ra nhiều cơ hội nhưng đồng thời cũng đặt ra không ít những thách thức. Hội nhập tri thức là cơ hội để giáo dục và đào tạo nước ta tiếp cận với các xu thế mới, tri thức mới, tư tưởng giáo dục tiến bộ, phương pháp giáo dục hiện đại nhưng cũng có nguy cơ tụt hậu và lạc lõng giữa sự phát triển mạnh mẽ của các nước láng giềng và các nước trong khu vực, xa hơn là các nước phát triển châu Âu, châu Mỹ. Do đó, trong quá trình tiến hành đổi mới, chúng ta cần có những bước đột phá, các cấp, các ban ngành phải toàn tâm toàn ý quyết tâm thực hiện và triển khai những quan điểm, nghị quyết của Đảng về đổi mới giáo dục và đào tạo. Bên cạnh việc đổi mới phương pháp dạy học nhằm phát triển năng lực của học sinh, giáo viên cần đổi mới phương pháp

dạy học nhằm phát triển phẩm chất của học sinh. Bác Hồ kính yêu của chúng ta đã từng nói: *“Người có đức mà không có tài thì làm việc gì cũng khó, người có tài mà không có đức là người vô dụng”*. Điều này cho thấy đạo đức là một trong những phẩm chất quan trọng để giáo dục con người toàn diện, khi mà những hiểm họa của xã hội từ những sự lệch lạc về đạo đức lối sống gây ảnh hưởng không nhỏ đến xã hội và sự phát triển của đất nước.

2.2. Các giải pháp đổi mới phương pháp dạy học môn Giáo dục công dân theo hướng phát triển năng lực và phẩm chất học sinh Trung học phổ thông

Giáo dục công dân là môn học thuộc lĩnh vực khoa học xã hội nhân văn. Năm 2017, lần đầu tiên Bộ Giáo dục và Đào tạo quyết định đưa môn Giáo dục công dân vào kỳ thi tốt nghiệp Trung học phổ thông. Điều này cho thấy, vị trí của môn học đã có bước thay đổi lớn trong nhận thức của những nhà quản lý và dĩ nhiên học sinh cũng cần có sự thay đổi trong cách hiểu cũng như cách học đối với môn học này, sao cho phù hợp với yêu cầu và hoàn cảnh mới.

Giáo dục công dân là môn học được tích hợp nhiều kiến thức xã hội, pháp luật, đạo đức, mỹ học, triết học. Vì vậy, giáo viên khi giảng dạy môn học này cần có kiến thức vững vàng và sâu sắc mới có thể liên hệ thực tiễn để góp phần tạo nên sự sinh động và dễ hiểu cho bài giảng, giúp học sinh dễ dàng nắm vững những kiến thức đã học và có thể vận dụng trong cuộc sống, đồng thời tạo nên sự hứng thú cho người học.

Một số giải pháp có thể vận dụng trong đổi mới phương pháp giảng dạy môn Giáo

đục công dân theo hướng phát triển năng lực và phẩm chất của người học là:

Thứ nhất, sử dụng phương pháp dạy học hiện đại với các phương tiện tiên tiến, giáo viên cần xác định được mục tiêu, trọng tâm và kiến thức cơ bản của bài học để có thể yêu cầu học sinh thực hiện. Giáo viên phải là người đưa ra nhận xét cuối cùng, chỉ ra được ưu điểm và hạn chế để giúp học sinh rút ra được bài học kinh nghiệm cho bản thân.

Thứ hai, sử dụng sơ đồ tư duy. Phương pháp này giúp cho học sinh động não nhiều hơn trong quá trình học tập và ghi nhớ nhanh, chính xác những kiến thức bằng những sơ đồ hình vẽ theo sự tư duy của mỗi cá nhân. Điều này sẽ giúp cho các em có sự sáng tạo và độc lập trong suy nghĩ.

Thứ ba, sử dụng phương pháp phản biện. Khi sử dụng phương pháp này, giáo viên cần tạo cho học sinh sự tự tin để các em có thể trình bày hết mọi thắc mắc cũng như hiểu biết của mình mà không sợ sai, không sợ xấu hổ. Giáo viên cũng cần phải chuẩn bị tinh thần và cách hóa giải cho những tình huống không thể trả lời được những câu hỏi của các em ở lớp học với một phong thái nhẹ nhàng và cởi mở.

Thứ tư, sử dụng phương pháp đóng vai, giúp học sinh hóa thân vào nhân vật để có thể cảm nhận, thấu hiểu đối với những bài học liên quan đến đạo đức và pháp luật. Thông qua đó, các em có thể rút ra bài học cho bản thân và tuyên truyền đến những người xung quanh.

Thứ năm, tổ chức những hội thi trong phạm vi lớp học, hoặc các buổi dã ngoại có chủ đề theo từng nội dung bài học. Điều này sẽ tạo nên không khí thi đua sôi nổi

giữa các tổ, các thành viên trong lớp. Qua các buổi dã ngoại có chủ đề, từ những câu chuyện thực tế, giáo viên có thể giúp cho học sinh có ý thức hơn trong học tập và hành động.

Dạy học là một quá trình hết sức khó khăn và phức tạp, để một tiết dạy thành công đòi hỏi giáo viên phải tạo được động lực và hứng thú cho học sinh. Điều này phụ thuộc rất lớn vào phương pháp giảng dạy, cách truyền cảm hứng, cách tổ chức, sự linh hoạt trong từng đối tượng và hoàn cảnh. Đây là một con đường dài, nhiều thử thách và lắm chông gai, đòi hỏi một sự đổi mới toàn diện từ nhận thức cho đến việc thực hiện. Do vậy, Nhà nước cần có chủ trương, chính sách đúng đắn đối với lĩnh vực giáo dục thì mới mong quá trình đổi mới phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực, phẩm chất người học thành công và hiệu quả.

3. KẾT LUẬN

Ngày nay, khi khoa học và công nghệ đã tiến bộ, chúng ta có ngày càng nhiều phương tiện để tiếp cận kho tàng tri thức của nhân loại. Muốn thâm nhập được kho tàng tri thức đó, chúng ta phải không ngừng đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo; con người phải không ngừng học tập và rèn luyện. Đây chính là tiền đề tạo nên sự phát triển xã hội. Quá trình dạy học tạo nên sự tương tác giữa giáo viên và học sinh khi khối lượng tri thức của nhân loại đang tăng lên một cách nhanh chóng, giáo viên phải không ngừng đổi mới, ứng dụng nhiều phương pháp dạy học khác nhau thì mới có thể truyền tải tri thức cho học sinh, đồng thời phát huy được những phẩm chất cao đẹp của con người, đáp ứng được yêu cầu

của xã hội và thời đại. Đổi mới phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực và phẩm chất của người học là một định hướng hết sức đúng đắn và cũng là một

trong những yêu cầu rất cấp thiết trong tiến trình đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục – đào tạo của đất nước ta hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Tuyên Giáo Trung ương, Tổng cục Dạy nghề - Viện nghiên cứu phát triển Phương Đông (2012), *Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo Việt Nam*, Nxb. Chính trị Quốc gia.
2. Ban Chấp hành Trung ương Đảng, *Nghị quyết số 29-NQ/TW Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế*.
3. C.Mác và Ăngghen *Toàn tập*, tập 44, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), *Văn kiện Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương Khóa XI*, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội.
6. Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
7. V. I. Lênin, *Toàn tập*, Tập 38.

Ngày nhận bài: 03/01/2017. Ngày biên tập xong: 24/5/2017. Duyệt đăng: 02/6/2017